

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПАПЕНКО ЄВГЕНІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК: 329/78(477.83/.86)

**УКРАЇНСЬКИЙ СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ У ГАЛИЧИНІ
(1890 – 1930-ТІ РР.)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі новітньої історії України
історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
ПАТРИЛЯК ІВАН КАЗИМИРОВИЧ,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка МОН України,
професор кафедри новітньої історії України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
СРІБНЯК ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри всесвітньої історії;

кандидат історичних наук
ГАЛАЙКО БОГДАН МИКОЛАЙОВИЧ,
директор Науково-дослідного інституту
українознавства МОН України.

Захист відбудеться 23 жовтня 2017 о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.20 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 349).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58).

Автореферат розісланий 21 вересня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук, доцент

Л. В. Іваницька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наприкінці XIX – початку XX ст. українські землі перебували під владою Австро-Угорської та Російської імперій. Політика Франца Йосифа I (1848–1916) і Миколи II (1894–1917), всупереч прагненням монархів, не послабила, а навпаки каталізувала національно-державницькі прагнення українського народу. Наслідуючи досвід інших народів Центрально-Східної Європи, українці почали створювати й розвивати різноманітні політично-орієнтовані товариства й об'єднання. Особливою активністю в боротьбі за національні інтереси вирізнялося населення Галичини, серед якого наприкінці XIX – першій половині XX ст. почали виникати численні молодіжні організації. Саме вони стали особливою формою прояву соціальної активності галицького юнацтва в межах конституційного поля монархії Габсбургів. У цих товариствах молодь отримувала важливий життєвий досвід, проходила процес соціалізації і формувала умови для самореалізації. Зважаючи на це, дослідження діяльності й розвитку молодіжних організацій Галичини надзвичайно актуальне сьогодні. Особливий інтерес викликає діяльність української молодіжної організації «Сокіл», яка відіграла важливу роль у національно-патріотичному вихованні західноукраїнського населення. Так, наприкінці XIX – першій половині XX ст., український сокільський рух об'єднав у своїх лавах людей відданих українській справі, збагативши їх фізичними, культурними й духовними ідеями. З українськими сокільськими товариствами пов'язані яскраві етапи самовідданої праці, спрямованої на формування й утвердження в українцях почуття національної гідності, ідеї соборності й незалежності держави. Створюючись як один із елементів всеслов'янського сокільського руху, український «Сокіл» сприяв фізичному, духовному й культурному розвитку українців.

Актуальність проблеми посилюється ще й тому, що упродовж тривалого часу питання створення й діяльності українського сокільського руху з ідеологічних, історичних причин свідомо замовчувалися. Лише зі здобуттям Україною незалежності з'явилася можливість об'єктивно вивчити, дослідити й висвітлити цю проблему. Проте й досі немає комплексного й ґрунтовного дослідження діяльності українських сокільських товариств Галичини кінця XIX – першої половини XX ст. Усе це загалом і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження. З огляду на сучасні недоліки державної політики, прорахунки громадських організацій у патріотичному вихованні молодого покоління українців і формуванні громадянського суспільства XXI ст., варто було б застосувати приклад українського

сокільського руху у вихованні патріотизму громадян української держави, що тим самим актуалізує тему наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідницької теми історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна в загальноєвропейських історичних процесах: пошуки цивілізаційного вибору» (державний реєстраційний номер 16 БФ046-01).

Об'єктом дослідження є український сокільський рух у Галичині наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст.

Предметом дослідження є особливості зародження, напрями й форми діяльності українського сокільського руху в Галичині наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст.

Метою роботи є аналіз передумов виникнення, формування й діяльності українських сокільських товариств у 1890–1930-х рр. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- дослідити зародження та розвиток сокільського руху в Австро-Угорській імперії у другій половині ХІХ ст.;
- охарактеризувати вплив чеських і польських молодіжних товариств «Сокіл» на створення українських сокільських організацій у Східній Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.;
- з'ясувати передумови створення українських сокільських товариств у Галичині наприкінці ХІХ ст.;
- вивчити гімнастично-спортивну, протипожежну й культурно-просвітницьку діяльність українських молодіжних товариств «Сокіл» упродовж 1890-х–1914 рр.;
- реконструювати основні напрями розвитку сокільського руху в міжвоєнний період (1921–1939 рр.).

Хронологічні рамки дослідження. Нижня хронологічна межа дисертаційної роботи визначається 1890-ми рр. – часом створення перших українських сокільських організацій у Галичині. Верхня хронологічна межа роботи зумовлена кінцем 1930-х рр., коли розпочалася Друга світова війна й територію Галичини було приєднано до складу Радянського Союзу, після чого діяльність українських сокільських товариств остаточно припинилася.

Територіальні межі дослідження охоплюють українські землі Галичини (сучасні Львівську, Івано-Франківську й Тернопільську (без північних районів) області), які наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. входили до складу Австро-Угорської імперії, як східна частина провінції «Галичина і Володимирія», а впродовж 1918–1939 рр. – до Польщі (Станіславське, Тернопільське, східні повіти Львівського воєводства).

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали *принципи* науковості, об'єктивності, історизму, структурності та системності, критичності, всебічності та багатофакторності.

Вони реалізовані через використання загальнонаукових *методів* наукового пізнання: узагальнення, аналізу і синтезу (при визначенні ролі сокільського руху в історії Галичини), проблемно-хронологічного (дозволив проаналізувати кожен проблему сокільського руху в її часовій послідовності), класифікації (для виділення форм діяльності українських сокільських молодіжних товариств), системно-структурний (для виявлення впливу чеських та польських молодіжних товариств «Сокіл» на створення українських сокільських товариств у Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. та закономірності розвитку руху у міжвоєнний період), діалектичного (для розкриття теоретичних основ товариств «Сокіл»), структурно-функціонального (для дослідження діяльності українського сокільського руху у Галичині та з'ясування його впливу на суспільне життя краю), критичного (для визначення наслідків діяльності українського «Сокола» на суспільно-політичні процеси українського буття), порівняльного аналізу (для виявлення особливостей діяльності українського сокільського руху Галичини за період з 1890-1930-х рр.), логічної орієнтації (для обґрунтування висновків).

Вжиті й спеціальні методи історичного дослідження (історично-порівняльний, історико-хронологічний, історико-системний).

Застосовано також статистичний метод.

Поєднання названих принципів та методів дозволило реалізувати мету та завдання дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на підставі проаналізованих головних надбань української і зарубіжної історіографії й широкого спектра джерельних матеріалів із даної тематики *вперше* ґрунтовно досліджено витoki та становлення українських сокільських товариств у Галичині, узагальнено форми й методи діяльності українських сокільських товариств, залучено до наукового обігу значну кількість історичної інформації, виявленої в архівних фондах м. Києва, м. Львова, м. Тернополя, що дало можливість висвітлити нові аспекти діяльності українських «Соколів» наприкінці XIX – першій половині XX ст.; *отримали подальший розвиток* дослідження основних аспектів діяльності українського сокільства за кордоном упродовж 20–30-х рр. XX ст; *удосконалено* рівень історичних знань про вплив чеського і польського «Сокола» на український сокільський рух, а також діяльність українського сокільства у 20–30-х рр. XX ст.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при написанні спеціальних праць з історії українського суспільно-політичного руху XIX–XX ст., з історії розвитку гімнастичного руху в Україні, узагальнюючих досліджень з історії України. Основні положення дисертації також можуть бути використані при підготовці навчальних посібників та розробці навчально-методичних комплексів з історії України для вищих навчальних закладів. Також результати дослідження розвитку українського сокільського руху можна використовувати при створенні сучасних військово-патріотичних

молодіжних товариств, у виховній роботі з підростаючим поколінням українців тощо.

Апробація результатів наукового дослідження. Основні висновки й положення наукового дослідження були представлені на III міжнародній науковій конференції молодих учених «Дні історичного факультету – 2010» (м. Київ, 22–23 квітня 2010 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 26–27 квітня 2013 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи» (м. Львів, 28–29 листопада 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології» (м. Херсон, 19–20 грудня 2014 р.), міжнародній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (м. Київ, 1–3 квітня 2015 р.), IX міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки історичного факультету – 2016» (м. Київ, 21 квітня 2016 р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 9 наукових публікаціях, з них одна стаття надрукована у зарубіжному фаховому виданні.

Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури (39 с., 382 позиції), 4 додатків. Загальний обсяг дисертації – 241 с.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета і завдання дослідження, предмет та об'єкт, хронологічні й територіальні межі, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Стан наукової розробки і джерельна база дослідження**» проаналізовано стан наукової розробки теми та джерельної бази дослідження. Розділ складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Історіографічний огляд*» розглянуто стан наукової розробки теми. Аналіз історіографії проведено за хронологічним та проблемно-тематичним принципами. Умовно історіографію дослідження можна поділити на 6 груп.

Перший етап дослідження діяльності українського сокільського руху розпочався одночасно із створенням перших сокільських товариств. Особливо слід відзначити праці В. Лаврівського, М. Лозинського, В. Темницького, Л. Цегельського, І. Карпинця, які зазначали про причини зародження українського молодіжного руху наприкінці XIX – початку XX ст., про польську антиукраїнську політику та про роль у національно-патріотичному вихованні галицьких українців напередодні Першої світової війни.

Другий етап дослідження тривав протягом міжвоєнного періоду. Було опубліковано праці та дослідження М. Утрина-Безгрішного, Т. Франка, М. Галушинського, А. Будзиновського, С. Гайдучка, К. Левицького, М. Голубця, Б. Гнаткевича, І. Крип'якевича, З. Стефаніва, О. Думіна, Е. Юревича-Кнігинецького, І. Боберського. В них наголошувалось на значенні фізичного виховання в розвитку української нації, висвітлювалась діяльність різноманітних громадських об'єднань, серед них і західноукраїнських молодіжних організацій кінця XIX – початку XX ст. Окреме місце посідають дослідження з історії Легіону Українських січових стрільців. Щоправда, на той час, роботи мали неабияке значення, адже в них докладно висвітлювалася діяльність не лише УСС, але й молодіжних товариств, що становили ядро стрілецького руху. Ці праці не втратили своєї актуальності й сьогодні, однак обмежена джерельна база дещо знижує їх наукову цінність.

Протягом третього та четвертого етапу історія та діяльність українських сокільських товариств активно досліджувалася українцями за кордоном та радянськими вченими. Незважаючи на відсутність фінансування та необхідних матеріалів, дослідження успішно проводилися українцями за кордоном – С. Ріпецьким, В. Кубійовичем, В. Леником. Серед радянських науковців виділимо С. Фейгина, В. Причета, В. Ботушанського. Проте в радянській історіографії прослідковується політична заідеологізованість, спрощений і викривлений підхід до форм і методів діяльності тогочасних політичних партій і рухів.

У період незалежної України (5 та 6 етапи) дослідження достатньо активно проводилися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, це роботи вітчизняних вчених М. Литвина і К. Науменка, М. Кугутяка, І. Андрухіва, О. Вацеби, Б. Трофим'яка, В. Бережанського, О. Добржанського, С. Поповича, Е. Дорошенка, О. Дем'янюка, наукові дисертації М. Кугутяка, В. Головенька, Я. Боднара, А. Сови, О. Ляха-Породька. Було розроблено праці з тематики дослідження і зарубіжними вченими (зокрема, російськими, польськими, чеськими, німецькими) – Б. Голощاپовим, А. Суником, Г. Скруквою, З. Дворакова, Е. Малолепза, З. Павлушик, Ж. Снопко. Однак можна сміливо стверджувати, що, попри певний інтерес істориків до сокільської тематики, вона все ще залишається недостатньо дослідженою. Досі немає комплексних узагальнюючих праць з історії українського сокільського руху 1890-1930-х рр.

У підрозділі 1.2 *«Джерельна база дослідження»* здійснено огляд основних груп джерел, на основі яких було проведено дослідження. Серед них архівні документи, опубліковані документи, мемуари та періодичні видання.

Основою для вивчення історії українського сокільського руху стали архівні документи. Цікаві відомості, що стосуються молодіжних організацій Галичини другої половини XIX – початку XX ст., містить Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДА України в

Києві). Так, наприклад, матеріали ф. 365 – Тимчасове жандармське управління військового генерал-губернатора Галичини, містять відомості про нагляд жандармських служб царської Росії за учасниками західноукраїнських товариств, а також за створенням нових осередків молодіжного руху. У цьому фонді зберігаються документи про обшуки й арешти членів українських «Соколів» після окупації Галичини російськими військами у 1914 р.

Найбільшу кількість матеріалів, які стосуються створення й діяльності українського «Сокола», було виявлено в Центральному державному історичному архіві України м. Львова. Це, насамперед, ф. 146 – Галицьке намісництво й ф. 309 т. – Наукове товариство Шевченка м. Львів. Надзвичайно важливим є ф. 312 – Українське спортивне товариство «Сокіл-Батько» м. Львова, який містить чимало документів (796 справ), що стосуються історії українського сокільського руху 1894–1939 рр. Це, зокрема, статuti, накази, інструкції, звіти про діяльність, протоколи засідань Загальних зборів, матеріали про особовий склад товариства та зв'язки українського «Сокола» з чеським, польським сокільством, а також українським сокільством за кордоном. Увагу привертають документи ф. 366 – Іван Боберський (1873–1947) педагог, організатор спортивного руху в Галичині та за кордоном, голова товариства «Сокіл-Батько» у Львові (1908–1914), професор. Фонд містить особисті колекції документів про напрями й форми діяльності українських сокільських товариств у Галичині наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст.

Важливими джерелами для вивчення історії зародження й діяльності сокільського руху в Австро-Угорській імперії є матеріали Державного архіву Львівської області (далі – ДАЛО). Неабияку цінність становить ф. 350 – Дирекція поліції у Львові, який містить чимало листів, повідомлень та історичних довідок про національно-визвольний рух українців і поляків в Австро-Угорській імперії наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Спираючись саме на матеріали згаданого фонду було написано другий і третій розділи дисертаційного дослідження.

Значну інформативну цінність для вивчення історії українського сокільського руху 20–30-х рр. ХХ ст. мають документи Державного архіву Тернопільської області (далі – ДАТО). Тут, зокрема, зберігаються матеріали, які дають можливість дослідити ставлення поляків у 1920–1930-х рр. до членів українських сокільських товариств, методи польської влади, спрямовані на недопущення заснування й подальший розвиток українських сокільських товариств. Насамперед, йдеться про тисячі сфальсифікованих судових справ, які зберігаються у ф. 231 – Тернопільське воєводське управління (1921–1939 рр.), ф. 276 – Збаразька повітова команда державної поліції (1920–1939 рр.), ф. 277 – Тернопільська повітова команда державної поліції (1920–1939 рр.), ф. 278 – Тернопільська повітова команда державної поліції (1920–1939 рр.) та ін.

Третю групу джерел з історії українського сокільського руху становлять мемуари та спогади сучасників. Суб'єктивний погляд на досліджувану епоху викладено авторами мемуарів – О. Степанів, С. Гайдучком, В. Нагірним, І. Боберським.

Велику увагу привертає збірник-альманах ««Сокіл-Батько»: Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994» за загальною редакцією Анни Благітки – це зібрання спогадів засновників і членів сокільських осередків; у ньому розкриваються передумови створення, форми діяльності й роль українських сокільських товариств у фізичному й духовному вихованні українців Галичини наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст. До збірника, зокрема, увійшли спогади М. Губчака, А. Качора, Е. Жарського, В. Проходи, О. Омельчука, І. Саврука, С. Яричевського, та ін. менш відомих учасників українського сокільського руху. Збірник-альманах є доволі ґрунтовним мемуарним зібранням із досліджуваної теми і дає можливість прискіпливо вивчити найрізноманітніші аспекти українського сокільського руху.

Окрему групу джерел з історії українського «Сокола» становлять сокільські періодичні видання. Це, насамперед, часопис «Вісти з Запорожа», щомісячник «Сокільські Вісти» та «Український Сокіл», де були опубліковані деякі програмні документи і спогади учасників сокільських товариств. Так, «Вісти з Запорожа» та «Сокільські Вісти» майже у кожному своєму номері намагались донести до української молоді важливість діяльності товариства «Сокіл» та висвітлити усі аспекти гімнастично-спортивного, протипожежного та культурно-просвітницького виховання, тоді як закордонний часопис «Український Сокіл», що виходив у Празі, поширював відомості про розвиток українського сокільського руху за межами Галичини.

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що вона достатньо репрезентативна для створення наукового дослідження з історії українського сокільського руху в 1890–1930-х рр. Видова й типова різноманітність джерел дає змогу вивчити всі аспекти українського сокільського руху в Галичині з кінця ХІХ ст. і до 1939 р.

У другому розділі **«Зародження сокільських організацій в Австро-Угорській імперії у другій половині ХІХ ст. та їх вплив на створення українського «Сокола»»** досліджується етап становлення сокільського руху в Австро-Угорщині та поширення його серед українців Галичини. Розділ складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Чеський сокільський рух і поширення сокільських ідей серед слов'янських народів Австро-Угорщини»* досліджено причини зародження сокільства серед чехів та поширення його серед інших народів багатонаціональної монархії. Так, виникнення сокільських товариств в Австро-Угорській імперії у 60-х рр. ХІХ ст. було однією з форм супротиву поневолених народів урядовому тиску. Серед багатонаціонального населення Австро-Угорської монархії першими на шлях визвольної боротьби виступили

чехи, створивши численну мережу сокільських товариств. Поява сокільського руху в Австро-Угорщині була зумовлена в першу чергу революційними подіями 1848–1849 рр. та крахом феодальної системи, що сприяла посиленню національно-визвольної боротьби чехів за автономію, а згодом – незалежність.

Чеський сокільський рух другої половини XIX – початку XX ст. відіграв важливу роль не лише в консолідації чехів задля боротьби за державну незалежність, але і вплинув на інші народи Австро-Угорської імперії, які прагнули створити власні держави. Це стосується і українців Галичини. У празьких здвигах брали участь хорватські, болгарські, польські, російські й українські «Соколи». І хоч перші українські осередки товариства «Сокіл» виникли дещо пізніше, ніж у решти слов'янських народів, українці щиро пройнялися сокільською національно-визвольною ідеєю. І можна сміливо стверджувати, що це було не випадковим явищем, а органічною складовою загальнослов'янського історичного процесу.

Масовий сокільський рух напередодні Першої світової війни справив значний вплив на громадське, культурне, просвітницьке життя слов'янських народів Австро-Угорської імперії. Використовуючи засоби фізичної культури, сокільство пробуджувало в поневолених народів національну свідомість і сприяло вихованню фізично сильного й духовно здорового покоління.

У підрозділі 2.2 *«Діяльність польських сокільських товариств у Галичині наприкінці XIX ст.»* висвітлюються причини зародження польських «Соколів» у Галичині, їх діяльність та роль у поширенні сокільських ідей серед українців.

За прикладом чеського «Сокола» в Польщі з 1867 р. почали створюватися гімнастично-спортивні товариства «Сокіл», завдання яких полягало у боротьбі за відновлення власної державності, втраченої внаслідок трьох поділів Польщі (1772, 1793, 1795 рр.). Поступово, на прикладі польського сокільства прослідковується загальна картина зростання авторитету й чисельності сокільських товариств серед інших слов'янських народів. У перші десятиліття існування польське сокільство, як і чеське (1862 р.), словацьке (1863 р.), хорватське (1863 р.), стало частиною культурно-просвітницького й національно-визвольного руху в Австро-Угорській імперії. Саме завдяки цьому сокільство швидко стало поширеним і вагомим явищем у суспільному житті. Характерною особливістю польського сокільства було те, що до нього залучалось і українське населення Галичини, що до певної міри сприяло колонізації українців. Польські молодіжні товариства «Сокіл» були причетні до поширення сокільських ідей на західноукраїнських землях. Завдання, цілі й діяльність польських сокільських товариств, які з 1867 р. існували у Львові, неабияк зацікавили українців Галичини та вплинули на зародження українського сокільського руху наприкінці XIX ст., а ідеї державотворення були покладені в основу

українського товариства «Сокіл». Можна впевнено стверджувати, що саме поляки підштовхнули українців до заснування власного «Сокола».

У підрозділі 2.3 «Зародження українського сокільського руху» особливу увагу приділено ролі В. Нагірного та В. Лаврівського у зародженні та поширенні сокільського руху серед українців Галичини.

Галичина помітно вирізнялася серед інших українських земель тим, що не зважаючи на століття польського, а згодом, австрійського володарювання, її мешканці значною мірою зберегли українську національну свідомість. Населення Галичини в умовах ліберальної європейської монархії Габсбургів мало більше можливостей облаштувати своє національне життя, ніж українці Наддніпрянщини.

Велику роль у створенні українських сокільських товариств відіграли студентські товариства «Ватра» та «Академічне братство», які виникли у Львові наприкінці ХІХ ст. Активними членами цих товариств були С. Яричевський, Б. Лепкий, В. Лаврівський, В. Нагірний. Так, В. Нагірний, ознайомившись із швейцарським досвідом організації протипожежних товариств, у 1886 р. в часописі «Батьківщина» опублікував статтю «Працюймо, а Бог нам допоможе!», в якій закликав до створення «пожежно-руханкових товариств за для збереження селянських господарств» у сільській місцевості. Саме завдяки наполегливій праці В. Нагірного й В. Лаврівського вдалося створити перше українське молодіжне товариство «Сокіл» у Львові і тим самим сприяти активізації й консолідації українців наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. для боротьби за державність.

Сокільська ідея тіловиховання від початкового несприйняття широким загалом, за короткий період опанувала українськими масами і напередодні Першої світової війни перетворилася в авторитетну інституцію усього краю. Підкреслено, що сокільська система виховання заохочувала українців своєю демократичністю, гармонійним поєднанням духовності й тілесності, сприяла національному самоутвердженню. Від перших кроків створення у Львові гімнастичного осередку прихильники сокільства намагались донести до українського громадянства думку про необхідність виховувати сильне молоде покоління, здорове фізично й духовно, і переконували в тому, що саме в поширенні сокільських ідей – майбутнє нації.

У третьому розділі «**Діяльність українських молодіжних товариств «Сокіл» наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.**» розглянуто напрями діяльності сокільства напередодні Першої світової війни. Розділ складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Створення мережі сокільських товариств*» висвітлено один із напрямів діяльності українського сокільства – розбудову сокільських філій та заснування керівного організаційного центру «Сокіл-Батько» у Львові.

Український сокільський рух став помітним явищем в історії розвитку західноукраїнських земель. Хоч спершу українці Галичини сокільські ідеї сприйняли майже байдуже, щоб не сказати насторожено, з часом молодь

пройнялася ними, і гімнастично-спортивні, протипожежні й культурно-просвітницькі осередки українського львівського «Сокола» стали авторитетною структурою і посіли вагоме місце в національно-культурному житті галицького краю. Історія українського сокільського руху в Галичині, його досвід і традиції є інтегральною частиною історичного досвіду української нації. Він мав свої особливі вияви, визначені специфічним становищем української нації. Сокільський рух розвивався у несприятливих умовах існування української нації у складі Польщі, Австро-Угорщини. Історична ретроспектива переконливо свідчить, що український сокільський рух був носієм соціальних трансформацій, динамічно розвиваючись, впливав, без перебільшення, на усі сфери українського буття, ставив перед собою суспільно значущі цілі й займався їх практичною реалізацією. Поступово кількість українських сокільських осередків зростала і виникала потреба у створенні потужного організаційного центру, який би пильнував за діяльністю своїх осередків. Таким організаційним центром став львівський «Сокіл-Батько».

Львівське товариство «Сокіл» відіграло керівну й вирішальну роль в організації українського сокільства. Саме українське товариство «Сокіл-Батько» у Львові визначало мету, завдання сокільських осередків, а також сприяло розширенню мережі молодіжних організацій в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Діяльності товариства сприяли усі, хто розумів значення єдності духовного й фізичного виховання та вбачав у львівському «Соколі» потужну національну структуру, а не тільки осередок фізичного виховання.

У підрозділі 3.2 *«Протипожежна діяльність українського «Сокола»* проаналізовано причини, форми, напрями протипожежної діяльності, а також здобутки і труднощі українських сокільських товариств у ліквідації пожеж та стихійних лих Галичини.

Протипожежна діяльність сокільських товариств набула неабиякого розвитку наприкінці ХІХ ст., оскільки в населених пунктах Галичини кількість пожеж значно зростала, а державна пожежна охорона належним чином не справлялася з покладеними на неї обов'язками. Саме тому сокільська протипожежна діяльність надзвичайно цікавила сільських жителів, що, своєю чергою, сприяло розбудові мережі українського «Сокола».

Українські протипожежні товариства «Сокіл» активно допомагали державній пожежній охороні й місцевій добровільній «Вогневій сторожі» боротися з величезною кількістю пожеж, що виникали на західноукраїнських землях. За короткий час українські протипожежні «Соколи» зуміли забезпечити ефективне гасіння пожеж як у сільській місцевості, так і в містах. Товариства «Сокіл» брали активну участь у гасінні всіх пожеж, які виникали в населених пунктах Галичини й Буковини, незважаючи на національність чи соціальну приналежність потерпілого. Важливим було також і те, що саме сокільські протипожежні товариства зуміли ідейно й

організаційно об'єднати народ, виховавши у нього такі ознаки, як організованість, єдність і згуртованість.

У підрозділі 3.3 *«Гімнастично-спортивна та культурно-просвітницька діяльність українського сокільства»* проаналізовано досягнення сокільських товариств у гімнастично-спортивному та культурно-просвітницькому вихованні молоді.

Українські сокільські товариства відіграли значну роль не лише у підвищенні фізичного, культурно-освітнього, інтелектуального рівня галицьких українців, а також сприяли національно-культурному піднесенню західноукраїнського населення на початку ХХ ст. Найвищого рівня розвитку сокільський рух на західноукраїнських землях сягнув напередодні Першої світової війни. Значна частина галицької молоді у війні вбачала можливість вибороти незалежну Українську державу, тому з 1912 р. Український Студентський Союз прийняв постанову про військовий вишкіл української молоді. Перша світова війна призупинила діяльність українського сокільського руху і члени українських сокільських товариств разом з іншими молодіжними організаціями Галичини вступили до лав Легіону Українських січових стрільців.

Отже, український сокільський рух наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. об'єднав у своєму середовищі справжніх борців за українську державність, виховав фізично здорову українську молодь та збагатив її новими культурними і духовними цінностями.

У четвертому розділі *«Сокільський рух у міжвоєнний період (1921–1939 рр)»* розглянуто міжвоєнну діяльність українського сокільства. Розділ складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Відновлення діяльності українських сокільських товариств»* доведено, що діяльність українських сокільських товариств було призупинено у зв'язку з Першою світовою війною та українсько-польським збройним конфліктом, а учасників товариств закликали до збройної боротьби за українські державні інтереси. Перше повоєнне засідання старшини «Сокола-Батька» відбулося у 1920 р., а вже з 1921 р. українська Галичина, частина Волині і Полісся опинилися під владою Польщі. В умовах постійного польського переслідування, неорганізованості сокільських керівників, браку фінансування, повоєнної деморалізації сокільські товариства відновлювалися надто повільно. Проте все-таки певна робота проводилася: видавалися підручники, читалися тематичні лекції, розроблялися й удосконалювалися плани відновлення і розвитку товариств. Зрештою, лише після прийняття у 1926 р. нового статуту «Сокола-Батька» (затвердженого у 1927 р.), після відбудови «Українського Города», створення старшинами товариства ефективної організації та зміцнюючих заходів процес відновлення приніс відчутні результати. Упродовж 1926–1928 рр. почали масово виникати нові сокільські гнізда; велика заслуга в цьому організаційного відділу «Сокола-Батька», очолюваного В. Гафтковичем. Відновленню українських сокільських осередків і поширенню інформації про

них сприяв щомісячний часопис «Сокільські Вісти», який з січня 1928 р. почав виходити у Львові. На його шпальтах друкували статті на спортивну й сокільську тематику колишні вихованці товариства, зокрема Петро й Тарас Франки, С. Гайдучок та ін.

У підрозділі 4.2 *«Противопожежна й гімнастично-спортивна діяльність українських соколів у 20-30-х рр. ХХ ст.»* розкрито період відновлення даних видів діяльності українського сокільства у міжвоєнний період.

Акцентуючи увагу громадськості на протипожежній діяльності українських сокільських товариств, організаторам легше вдавалося відновити філії «Сокола-Батька» у 20-х рр. ХХ ст., адже статути протипожежних товариств «Сокол» польська місцева адміністрація затверджувала майже відразу, тоді як у гімнастично-спортивних чи культурно-просвітницьких структурах вбачала загрозу існуванню польської держави. Польська влада не особливо заперечувала протипожежну діяльність товариства, адже українські соколи успішно боролися з пожежами, які охопили край упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. У 1927 р. на затвердження польською адміністрацією очікували статути вже 67 протипожежних осередків «Сокола-Батька». Зовсім іншої думки окупаційна влада була щодо гімнастично-спортивної й культурно-просвітницької діяльності товариств, вбачаючи у них загрозу для своєї держави.

Саме в результаті активного зростання національної свідомості українців Галичини й початку проведення політики пацифікації у 1930 р. було заборонено діяльність українських сокільських товариств, а з 1935 р. польська влада заборонила й затверджувати статути українських сокільських протипожежних товариств. Близько 200 сокільських осередків і лугових товариств, що діяли згідно з затвердженими протипожежними статутами, було ліквідовано.

Відновлення гімнастично-спортивної діяльності розпочалося з 1922 р. під керівництвом М. Зячківського. Гімнастично-спортивна діяльність у той час мала змагальницьку мету. Важливим етапом відновлення гімнастично-спортивної діяльності стали створення спортивної секції (1922 р.) та У.С.С. (1924 р.), придбання спортивного майданчика в Тернополі та відбудова стадіону у Львові. Соколи проводили масштабні святкування і здвиги з елементами руханки та спортивних змагань, що передбачали визначення переможців і рекордсменів у різних видах спорту («Українська Молодь Христові» у 1933 р., III Крайовий здвиг у 1934 р.). Організовувалися короткі руханки з працівниками промислових установ, тижневі навчальні курси тощо.

У підрозділі 4.3 *«Культурно-просвітницька та громадсько-політична діяльність «Сокола»* досліджені дані види діяльності українського сокільського руху у 20-30-х рр. ХХ ст.

Поряд із протипожежною та гімнастично-спортивною діяльністю українське сокільство у міжвоєнний період проводило культурно-

просвітницьку роботу серед українського населення Галичини. Так, зважаючи на складний економічний і політичний стан відновлених і новостворених сокільських гнізд у повоєнні роки (1920–1928 рр.), старшина «Сокола-Батька» намагалася проводити активну національно-просвітницьку роботу, яка б сприяла підвищенню освітнього й культурного рівня не лише членів українських сокільських товариств, але й усіх українців Галичини. Саме тому організатори українського сокільства значну увагу приділили створенню бібліотек при філіях, драматичних і хорових гуртків, оркестрів, проведенню сокільських свят, вечорів. У такий спосіб вони сподівалися ще й залучити до лав «Сокола» нових членів.

Учасники товариства активно боролися з алкоголізмом, проводили фестивалі з різноманітними забавами та дійствами, готували музичні й театральні вистави. Самостійно та спільно з іншими освітньо-виховними, просвітницькими організаціями члени сокільських осередків створювали бібліотеки й читальні, виступали з тематичними лекціями. Особливо активна культурно-просвітницька робота товариства «Сокіл-Батько» проводилася у Львові. Центральний львівський сокільський осередок спрямовував діяльність своїх філій у те чи інше русло, а також організовував різноманітні культурні заходи. Так, упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. «Сокіл-Батько» приділив значну увагу проведенню у місцевих і повітових сокільських філіях публічних руханкових виступів, фестонів (фестивалів), сокільських свят, вечорів, присвячених ювілейним датам «Сокола-Батька», його засновникам, сокільському прапорю, гімну, а також українським народним святам. Окремою віхою культурно-просвітницької діяльності товариства були сокільські часописи. Дослідивши сокільські видання, можна зробити висновок про місце, роль і значення сокільського руху в суспільному й культурному житті українців.

Українське молодіжне товариство «Сокіл», будучи частиною загальнокультурного, національно-виховного руху у 20–30-х рр. ХХ ст., мало чимало зв'язків з багатьма різними громадськими й політичними структурами не лише Галичини, але й далеко за її межами. З відновленням діяльності та розвитком українського сокільства у міжвоєнний період, контакти і стосунки львівського «Сокола» поступово розширювалися й набували нових рис та особливостей. Задля обміну інформацією і досвідом сокільський рух Галичини налагодив стосунки з слов'янськими сокільськими товариствами, а також підтримував зв'язок з осередками українського «Сокола» у Болгарії, Югославії, Чехії та інших країнах.

У підрозділі 4.4 *«Ставлення органів польської державної влади до українського сокільського руху»* прослідкована боротьба польської влади щодо ліквідації українського сокільства у міжвоєнний період.

Практично відразу після окупації Галичини польський уряд почав вживати різноманітних репресивних заходів, спрямованих проти українців. Так, Міністерство охорони здоров'я Польщі видало розпорядження від 5 жовтня 1921 р. до всіх воєвод Галичини, вимагаючи надати списки

спортивних товариств, наявних на підпорядкованій їм території. Ішлося не стільки про польські, скільки про українські товариства. Швидке поширення польських молодіжних товариств і вкрай повільне відновлення українських було закономірним явищем, адже поляки усіяко перешкоджали відновленню, а тим паче розвитку українського молодіжного руху. Для цього польська влада вдавалася як до законних, так і до незаконних методів. Польська окупаційна влада, керуючись інформацією, отриманою від державної поліції, а також на підставі доносів етнічних поляків, забороняла діяльність сокільських товариств, звинувачуючи їх у тому, що вони організовані на військовий лад. Траплялися навіть випадки цілковитої ліквідації сокільських гнізд за ніби-то їх бездіяльність.

З вересня 1930 р. утиски польської адміністрації переросли в репресії й політику пацифікації. Для ліквідації потенційної загрози – свідомої та сильної фізично української нації – представники польської поліції та влади вдавалися до різноманітних заходів: сфабрикованих доносів, безпідставних арештів, ув'язнень і судових справ, фізичного впливу аж до вбивства, руйнування та знищення майна, будівель і споруд товариств. У 1939 р. відбулися останні Загальні збори «Сокола-Батька».

Польська влада у період між двома світовими війнами уважно стежила за діяльністю українських сокільських товариств, вбачаючи в них вагому національну антидержавну силу. Щоб запобігти поширенню українського сокільського руху, поляки часто вдавалися до антигуманних засобів, які полягали навіть у фізичному знищенні членів сокільських гнізд. З початком Другої світової війни та приєднанням території Галичини до складу УРСР діяльність українських сокільських товариств остаточно припинилась. Каральні органи НКВС розпочали нещадне фізичне винищення українських соколів і соколок, прагнучи разом із ними знищити й прагнення українського народу до волі. Це призвело, з одного боку, до еміграції багатьох членів українського сокільського руху та створення за межами рідної землі українських молодіжних спортивних осередків, а з іншого, – до того, що чимало учасників українського сокільства продовжили боротьбу за українські державні інтереси в лавах ОУН.

ВИСНОВКИ

У **висновках** підсумовано результати дослідження, узагальнено обґрунтовані в дисертації основні положення, що виносяться на захист:

* Встановлено, що історіографія проблеми є доволі об'ємною, представленою працями як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Аналіз історіографії засвідчив, що історією українського сокільського руху цікавилася не одне покоління науковців. Однак можна сміливо стверджувати, що сокільська тематика на сьогодні ще не достатньо досліджена. Досі немає комплексних узагальнюючих праць, присвячених з'ясуванню сутності й характеру діяльності українського сокільського руху, його ролі й

місця в контексті загальноукраїнського національного відродження; відсутні й спеціальні наукові дослідження, що розглядали б ту чи іншу сферу діяльності сокільських товариств. Зокрема, це стосується таких проблем, як місце соборницької ідеї в ідеології молодіжного товариства «Сокіл», гімнастично-спортивна, протипожежна й культурно-просвітницька діяльність тощо. Більшість наявних робіт зводиться до простого опису тих чи інших подій і сухої констатації фактів. Наше дослідження з історії українського сокільського руху є комплексним і висвітлює всі аспекти діяльності українського сокільства в Галичині упродовж 1890–1930-х рр.

Аналіз джерельної бази засвідчив, що попри втрату частини документів внаслідок воєнних подій і планових акцій комуністичного режиму, джерельна база залишається достатньо репрезентативною для написання комплексного дослідження.

* З'ясовано, що сокільський рух слов'янських народів виник на чеських землях на початку 60-х рр. XIX ст. і завдяки своєму національно-культурному спрямуванню поширився в другій половині XIX – початку XX ст. серед багатьох слов'янських народів, у тому числі й українців. Використовуючи засоби фізичної культури, сокільство пробуджувало серед поневолених народів національну гідність, сприяло вихованню фізично сильного й духовно здорового покоління. Звичайно, всеслов'янські сокільські національні ідеї не могли не привабити тих українців, які прагнули до створення незалежної держави, тому вони набули значного поширення серед галичан.

* Встановлено, що саме чеські й польські товариства «Сокіл» відіграли значну роль у поширенні сокільських ідей на західноукраїнських землях. Завдання, цілі й діяльність сокільських товариств, особливо польських, які з 1867 р. існували у Львові, неабияк цікавили українців Галичини та вплинули на зародження українського сокільського руху наприкінці XIX ст., а ідеї державотворення були покладені в основу українського товариства «Сокіл». Ми впевнено стверджуємо, що саме поширення сокільських ідей серед поляків підштовхнуло українців Галичини до заснування українського «Сокола».

* Проаналізовано, що створення українських сокільських товариств було необхідною передумовою у консолідації українців Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. Так, українське сокільство об'єднало у своєму середовищі представників різних соціальних верств регіону та виховало у них патріотизм, взаємодопомогу, чесність, пошану власної і чужої гідності, дотримання та виконання усталених правил поведінки в суспільстві тощо. Визначено, що гімнастично-спортивні сокільські організації сприяли активізації боротьби українського народу за державні інтереси.

* Розкрито особливості діяльності українського сокільства наприкінці XIX – початку XX ст. і з'ясовано, що українське сокільство – це носій фізичного й духовного виховання західноукраїнського населення. Так, встановлено, що протипожежна й гімнастично-спортивна діяльність

українських сокільських товариств була необхідною передумовою для консолідації українців Галичини, і саме вона завдяки засобам фізичної культури підготувала український народ до боротьби за українську державність. Визначено, що протипожежні товариства «Сокіл» від початку своєї діяльності суттєво допомагали державній пожежній охороні та місцевій добровільній «Вогневій сторожі» на західноукраїнських землях і значною мірою сприяли ефективному гасінню пожеж як у сільській місцевості, так і в містах. З'ясовано, що саме сокільські протипожежні товариства зуміли ідейно й організаційно об'єднати українців Галичини, виховавши в них такі риси, як організованість, єдність і згуртованість, а культурно-просвітницькі товариства «Сокіл» відіграли значну роль у підвищенні культурно-освітнього, інтелектуального рівня галицьких українців. Встановлено, що сокільські товариства склали ядро першого українського військового формування новітньої доби – Легіону УСС.

* Досліджено основні напрями розвитку сокільського руху в міжвоєнний період упродовж 1921–1939 рр. З'ясовано, що відновити довоєнну діяльність українського сокільства було досить нелегко, адже польська адміністрація краю постійно перешкоджала цьому. Проаналізовано, що українське молодіжне товариство «Сокіл», будучи частиною загальнокультурного, національно-виховного руху у 20–30-х рр. ХХ ст., співпрацювало з багатьма різними громадськими та політичними структурами не лише Галичини, але й багатьох інших країн. Встановлено, що з відновленням діяльності та з розвитком українського сокільства у 20–30-х рр. ХХ ст. контакти й відносини львівського «Сокола» поступово розширювалися й набували нових рис та особливостей. Визначено, що упродовж 20–30-х рр. ХХ ст. члени українського сокільського руху зазнали значних утисків з боку польської адміністрації, які переросли в репресії та політику пацифікації. З приходом у 1939 р. радянської влади на західноукраїнські землі сокільські товариства були цілковито ліквідовані.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Папенко Є. М. Український сокільський рух у Східній Галичині (1894-1914 рр.) / Є. М. Папенко // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць – К.: Унісерв, 2013. – Вип. 40. – С. 114-119.
2. Папенко Є. М. Діяльність українського молодіжного товариства «Сокіл» у ліквідації стихійних лих і пожеж у Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Є. М. Папенко // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – К.: Унісерв, 2014. – Вип. 44. – С. 108-112.
3. Папенко Є. М. Діяльність українського молодіжного товариства «Сокіл» у галузі гімнастики та спорту наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Є. М. Папенко // Вісник Київського національного університету імені

- Тараса Шевченка. Історія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – Вип. 4 (122). – С. 37-40.
4. Папенко Є. М. Роль та місце В. С. Нагірного у зародженні українського сокільського руху в Східній Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Є. М. Папенко // Часопис української історії. – К.: ФОП В. М. Гавришенко, 2015. – Вип. 31. – С. 19-23.
 5. Папенко Є. М. Діяльність українського сокільського товариства за головування В. Нагірного (1894 – 1900 рр.) / Є. М. Папенко // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: Вид-во «Гілея», 2015. – Вип. 96 (5). – С. 69-74.
 6. Папенко Є. М. Зародження чеських і польських сокільських організацій в Австро-Угорській імперії у другій половині ХІХ ст. та їхній вплив на створення українського «Соколу» / Є. М. Папенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: Вид-во ЗНУ, 2015. – Вип. 43. – С. 140-144.
 7. Папенко Є. М. Структура та організаційна будова українських сокільських товариств у Східній Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Є. М. Папенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 88-92.
 8. Папенко Є. М. Заснування та напрями діяльності молодіжного товариства «Сокіл» у Львові наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. / Є. М. Папенко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2015. – Вип. 3 (126). – С. 35-39.

Статті у міжнародних виданнях

9. Papenko Y. M. Participation of the Ukrainian «Sokil» movement in a military-patriotic education of youth before the I World War / Y. M. Papenko // *Studia Warminskie*. – Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie . – 2016. – № 53. – P. 421-431.

Публікації, що додатково відображають результати дисертаційного дослідження

10. Папенко Є. М. Передумови створення Легіону Українських Січових Стрільців / Є. М. Папенко // Матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції молодих учених, присвяченої 65-річчю перемоги у Великій Вітчизняній війні (м. Київ, 22-23 квітня 2010 р.). – К., 2010. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 120-122.
11. Папенко Є. М. Роль молодіжних організацій Східної Галичини у формуванні Легіону Українських Січових Стрільців / Є. М. Папенко //

- Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 26-27 квітня 2013 р.). – Львів: Вид-во ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2013. – С. 71-74.
12. Папенко Є. М. Культурно-просвітницька діяльність українських сокільських товариств наприкінці XIX – початку XX ст. / Є. М. Папенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи» (м. Львів, 28-29 листопада 2014 р.). – Львів: Вид-во ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2014. – С. 77-80.
 13. Папенко Є. Суспільно-політичні течії в українському сокільському русі наприкінці XIX ст. / Є. М. Папенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології» (м. Херсон, 19-20 грудня 2014 р.). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 62-65.
 14. Папенко Є. М. Внесок В. Нагірного у суспільний розвиток Галичини наприкінці XIX – початку XX ст. / Є. М. Папенко // Матеріали XIII міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» – 2015: Історія (м. Київ, 1-3 квітня 2015 р.). – К.: Вид-во «Логос», 2015. – С. 315-318.
 15. Папенко Є. М. Український сокільський рух та боротьба з алкоголізмом серед мешканців Галичини упродовж 20-х рр. XX ст. / Є. М. Папенко // Матеріали IX міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Дні науки історичного факультету» (До 150-річчя з дня народження М. С. Грушевського). м. Київ, 21 квітня 2016 р. – К.: Паперовий Змій – ОПТ, 2016. – С. 60-63.

АНОТАЦІЯ

Папенко Є. М. Український сокільський рух у Галичині (1890 – 1930-ті рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2017.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню українського сокільського руху у Галичині 1890 – 1930-ті рр. В дослідженні аналізується діяльність сокільських організацій Австро-Угорської імперії у другій половині XIX ст. та їхній вплив на створення українського «Соколу». Проаналізовані причини створення сокільських товариств та вплив чеського й польського сокільства на зародження українського «Сокола». Розкрито вплив соціально-політичних процесів, які відбулись на західноукраїнських

землях наприкінці ХІХ ст., на зародження та розвиток сокільства. Наголошується, що українські «Соколи» виникаючи за чеським та польським зразком, від сусідніх народів запозичили лише назву та організаційну структуру. Розкрито структуру та організаційну будову українських сокільських товариств у Галичині наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст., досліджено гімнастично-спортивну, протипожежну, культурно-просвітницьку і громадсько-політичну діяльність українського молодіжного товариства «Сокіл» у Галичині упродовж 1890-1930-х рр.

Ключові слова: Галичина, сокільський рух, молодіжні товариства, гімнастично-спортивне виховання, національно-визвольна боротьба, державність.

АННОТАЦІЯ

Папенко Е. Н. Украинское сокольское движение в Галиции (1890 – 1930-е гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 - история Украины. - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2017.

Диссертационная работа посвящена исследованию украинского сокольского движения в Галиции 1890 – 1930-х гг. В исследовании анализируется деятельность сокольских организаций Австро-Венгерской империи во второй половине ХІХ в. и их влияние на создание украинского «Сокола». Проанализированы причины создания сокольских обществ и влияние чешского и польского сокольства на возникновение украинского «Сокола». Раскрыто влияние социально-политических процессов, которые происходили на западноукраинских землях в конце ХІХ в., на зарождение и развитие сокольства. Отмечается, что украинские «Соколы», возникая по чешскому и польскому образцу, от соседних народов заимствовали только название и организационную структуру. Раскрыта структура и организационное строение украинских сокольских обществ в Галиции в конце ХІХ - первой половине ХХ в. Исследована гимнастическо-спортивная, противопожарная, культурно-просветительская и общественно-политическая деятельность украинского молодежного общества «Сокол» в Галиции на протяжении 1890-1930-х гг.

Ключевые слова: Галиция, сокольское движение, молодежные общества, гимнастическо-спортивное воспитание, национально-освободительная борьба, государственность.

ANNOTATION

E. M. Papenko Ukrainian Sokil movement in Galicia (1890 – 1930-ies). – As a manuscript.

A thesis submitted for a degree of Candidate of Historical Sciences, specialty 07.00.01 – history of Ukraine. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2017.

The thesis is devoted to the research of Ukrainian sokil movement in Galicia from 1890 to 1930-ies. Activities of sokil organizations of Austro-Hungarian Empire in the second half of XIX century and their influence on creation of Ukrainian «Sokil» are analyzed in the research. Reasons of creation of sokil societies and influence of Czech and Polish sokil movements on rise of Ukrainian «Sokil» are analyzed. The history of Ukrainian Sokil society is a distinctive direction of national liberation movement of Ukrainians from Galicia, which appeared at the end of XIX century and during the time of its existence and operation had become a noticeable phenomenon in the history of the development of West-Ukrainian lands. Ukrainian Sokil is a medium of physical and mental education of West-Ukrainian people at the end of XIX – at the beginning of XX centuries. Gymnastic and sport activity of Ukrainian Sokil Organizations was a necessary prerequisite of consolidation of Eastern Galicia Ukrainians, and was able to prepare Ukrainians for a fight for Ukrainian statehood by means of physical education. However, gymnastic and sport activity was not the only factor of education of West-Ukrainian population. One of Lviv Sokil leaders, I. Bobersjkyi, emphasized that physical training is a path to mental training. Influence of socio-political process, which took place on Western Ukrainian lands at the end of XIX century, on rise and development of sokil movement is discovered. It is pointed out that Ukrainian «Sokil», rising in accordance with Czech and Polish example, borrowed only name and organizational structure from the neighbor nations. It is important to mention that Ukrainian Sokil was engaged in fire-prevention, cultural and educational activity simultaneously with gymnastic and physical education. Fire-prevention Sokil organizations from the start of their activity had become a significant helpers to state fire prevention and local voluntary «Vohneva Storozha» on West-Ukrainian lands. In a brief space of time Ukrainian fire-prevention Sokil appeared to be able to ensure an effective fire-fighting in both rural regions and towns. Sokil fire-prevention organizations were able to unite mass on ideological and organizational levels through educating them as organized, united and solid. Ukrainian Sokil societies also played a significant role in raising of cultural, educational, intellectual level of Galicia Ukrainians, and also promoted national cultural ascent of West-Ukrainian population at the beginning of XX century. Organizational structure of Ukrainian sokil societies in Galicia at the end of XIX – at the first half of XX centuries is discovered, gymnastic and sport, firefighting, cultural and enlightenment, social and political activities of Ukrainian youth society «Sokil» in Galicia during 1890 – 1930-ies are explored.

Key words: Galicia, sokil movement, youth societies, gymnastic and sport training, national liberating fight, statehood.